

*Т. Г. Бондарук,
д. е. н, професор,
І. О. Мельничук,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ В УКРАЇНІ: СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Питання місцевого оподаткування залишається на сьогодні важливим інструментом ефективного функціонування як для окремої адміністративно - територіальної одиниці так і для держави в цілому, адже місцеві податки і збори є складовою частиною податкової системи держави і покликані відповідати інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки є самостійним джерелом доходів місцевих бюджетів. Втім, місцеві податки та збори в Україні поки що не виконують функції щодо надання їм фінансової автономії. Як правило їх частка складає 1-4 % сукупних доходів місцевих бюджетів. Якщо порівняти з практикою західних країн інститут місцевих податків і зборів в Україні фактично залишається недієздатним.

Прийняття Податкового кодексу стало суттєвим кроком вперед у процесі розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. Однак діюча на сьогодні в країні система місцевих податків і зборів не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування. Зокрема, проблема полягає в тому, що законодавчо закріплені місцеві податки і збори та їх ставки не враховують реальних можливостей платників податків, а отже, не виконують стимулюючої функції. Як наслідок, такі вади негативно позначаються на дотриманні принципів єдності, повноти, достовірності, гласності, наочності бюджетного устрою країни в цілому.

У контексті вищесказаного, аналіз дослідження проблемних аспектів оподаткування місцевими податками і зборами, а також пошук перспективних напрямів посилення їх фіскального значення набуває особливої актуальності в теперішніх умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях питанням місцевого оподаткування приділено достатньо уваги. Серед вітчизняних науковців та дослідників, праці яких відіграють суттєву роль у зазначеній проблематиці, відомі О. Кириленко [1], І. Луніна [2] та інші. Необхідність більш детального дослідження суперечностей місцевого оподаткування та обґрунтування перспектив розвитку місцевих податків та зборів в Україні за відсутності у сучасній економічній літературі комплексних аналогічних досліджень спонукали звернутись до теми місцевого оподаткування.

Метою статті є дослідження суперечностей місцевого оподаткування та обґрунтування перспектив розвитку місцевих податків та зборів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Місцеві податки та збори – це обов'язкові платежі, суми яких згідно із законодавством України встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (села, селища, міста чи об'єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету [3].

Законодавче врегулювання механізму місцевого оподаткування в Україні забезпечило необхідне правове поле для функціонування місцевих податків і зборів, але створення повноцінного та фінансово самодостатнього інституту місцевого самоврядування неможливе без їх подальшого реформування.

В Україні раніше існували такі місцеві податки та збори, як: податок з реклами; комунальний податок; збір за припаркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у бігах на іподромі; збір за вигреш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак.

На сьогодні відповідно до ст.10 ПК України визначено, що до місцевих податків належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; а до місцевих зборів

належать: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [4].

Із прийняттям Податкового кодексу України справляють не 14, а лише 5 місцевих податків і зборів. Це дозволяє частково підвищувати регулюючий потенціал податкової системи за рахунок скорочення переліку місцевих податків і зборів, але слід зауважити, що більшість з визначених у кодексі місцевих податків і зборів дублюють або об'єднують дію існуючих раніше, так, наприклад, туристичний збір є об'єднанням готельного та курортного зборів, а у зборі за місця для паркування транспортних засобів змінено елементи оподаткування.

Вважаємо, що місцеві податки та збори мають існувати у такій кількості, у якій би вони повністю забезпечували місцеві органи влади коштами, необхідними для задоволення власних потреб. Але при цьому при визначенні конкретних ставок податку чи збору необхідно зважати і на фінансові можливості суб'єктів їх сплати.

На сьогодні місцеві податки та збори поки що не відіграють значної фіскальної ролі у формуванні місцевих бюджетів. Податкові надходження за січень-березень 2013 р. склали 87,3% доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів). Їх обсяг становив 20,5 млрд. грн., що на 10,2% більше від показника 2012 р. [5]. У структурі податкових надходжень відмічається подальше зростання частки місцевих податків і зборів, що в основному пов'язано із зарахуванням до їх складу єдиного податку, відповідно до нової редакції Бюджетного кодексу України. Від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за січень – березень 2013 р. надійшло 1778,4 млн. грн., що майже у двічі більше аналогічного показника 2012 р. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зростає і склала 7,6 % [5]. Найвагоміший серед місцевих податків і зборів був єдиний податок. Зокрема, за січень-березень 2013 р. він надійшов у сумі 1615,7 млн. грн., що у 1,8 рази більше за обсяги надходжень I кварталу 2012 р. [5]. Зазначимо, що таке зростання відбулося, в основному, через збільшення кількості платників податку: фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва.

Згідно з Податковим кодексом податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності є обов'язковими для встановлення місцевими радами. Щодо збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору, то місцевим радам надано право самостійно вирішувати питання щодо їхнього встановлення. Установлення місцевих податків і зборів, не передбачених Податковим кодексом України, забороняється. Порядок зарахування податків і зборів до відповідних місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України.

Місцеві податки і збори необхідні для того, щоб місцеві органи влади мали можливість надавати послуги, рівень яких у населення асоціюється з обсягом сплачених податків. Кошти, зібрані на місцях використовуються більш ефективно, ніж виділені центральним урядом [6].

Звернемо увагу на те, що система місцевого оподаткування в Україні має певні недоліки, зокрема:

- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів;
- вузький перелік цих податків і зборів в порівнянні з іншими країнами;
- відсутність у органів місцевого самоврядування права самостійно запроваджувати власні податки і збори на своїй території;
- низька зацікавленість місцевих органів влади додатково залучати кошти від справляння місцевих податків і зборів;
- відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, із податковими зусиллями населення;
- нерозвиненість податків, які відображають політику місцевих органів влади (екологічні податки, плата за певні послуги місцевих органів влади) [5].

У міжнародній термінології місцеві податки і збори визначаються як локальні податки і вони є основою дохідної частини місцевих бюджетів більшості західних держав. Місцеві

органи влади в багатьох країнах (США, Франція, Італія) наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори.

У різних країнах неоднакова кількість місцевих податків і зборів. Так у Великій Британії існує один такий податок, який стягується з нерухомого майна – землі, будівель, крамниць, установ, заводів і фабрик, причому сільськогосподарські угіддя та будівлі на них, церкви оподаткуванню не підлягають. В Японії існують три основні місцеві податки. Це, зокрема, підприємницький податок, який нараховується на прибуток, корпоративний муніципальний податок та зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, розмір якої залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих. Найбільшу кількість місцевих податків запроваджено у Бельгії – 100, в Італії – 70, у Франції – понад 50. У США запроваджено такі місцеві податки, як податок з продажу, місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, на спадок, майновий податок [8].

В Україні місцеве оподаткування поки що не виконує ні фіскальної, ні регулюючої функції, а є другорядним відносно державного оподаткування. Саме тому вітчизняна система місцевого оподаткування, потребує подальшого розвитку у контексті зміцнення фінансових основ органів місцевого самоврядування.

Одним із напрямів перспективного розвитку системи місцевого оподаткування в Україні є дотримання певних наступних критеріїв:

- ефективності – встановлений податок повинен приносити прибуток не менший, ніж адміністрування його збору, при цьому прибуток повинен бути максимально великим, щоб не допустити встановлення великої кількості податків. Другий критерій ефективності пов'язаний з економічною ефективністю. Майже всі податки впливають на розвиток підприємництва в регіоні. Надвисокі податки сприяють відтоку бізнесу з даного регіону. Практика засвідчує, що справляння податків максимально ефективне, коли від них складно ухилитися. Так, податок на нерухомість вважається ефективним, оскільки власники практично не можуть ухилитися від сплати цього податку. Разом з тим крива Лаффера показує, що встановлення максимальних ставок не

приносить максимальних надходжень від податків в місцевий бюджет;

- справедливості – досить суб'єктивна характеристика. Застосовується такий критерій справедливості – за однакових обставин на платників податків має накладатися однаковий податок.

- принцип користування благами є альтернативою принципу справедливості, орієнтованого на платоспроможність. Звичайно, що значна частина місцевих податків йде на надання комунальних послуг, якими користується місцеве населення й підприємці. Згідно з принципом користування благами, щоб задовольнявся критерій справедливості, з обох платників податків, які отримують однакову вигоду від якоїсь комунальної послуги, повинні стягуватися однакові податки (незалежно від їхньої платоспроможності).

- прив'язаність податків до місцевих видатків. Податки повинні бути чітко пов'язані з видатками місцевої влади, щоб платники знали про підзвітність їм місцевої влади за те, як використовуються податкові надходження.

- гнучкість – місцева податкова система повинна стимулювати розвиток пріоритетних сфер бізнесу в конкретному регіоні та гнучко реагувати на зміни в фіскальній та інфляційній політиці держави [9].

Таким чином, погоджуємось, що перелічені критерії встановлення місцевих податків і зборів є основою для перспективного розвитку системи місцевого оподаткування в Україні.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків і зборів, як і податкова система країни в цілому, потребує постійного удосконалення, оскільки від неї вимагається, з одного боку, забезпечення фінансовими ресурсами потреб органів місцевого самоврядування, а з іншого, бути інструментом місцевої соціально-економічної політики, спрямованої на виконання завдань збалансованості економіки та розвитку регіонів.

Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку вибору

таких платників і встановлення таких податків, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль при достатньому обсязі надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів. Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / Кириленко О. П. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
2. Луніна І. О. Стратегія реформування місцевих бюджетів в Україні / І.О. Луніна. // Дзеркало тижня. – 03 червень 2006. – № 21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/46884#article>
3. Бондаренко Д., Місцеві податки та збори у контексті податкового кодексу України: теоретико-порівняльний аспект [Текст] / Д. Бондаренко, В.Д. Чернадчук // Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів юридичного факультету : тези доповідей: у 3-х ч., Суми, 20 квітня 2011 р. / Відп. за вип.: С.І. Дегтярьов, В.І. Горевий. — Суми : СумДУ, 2011. — Ч.1. — С. 9-15.
4. Податковий кодекс України від 02.12.10 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – березень 2013 р. / [Зубенко В. В. Самчинська І. В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2013. – 70 с.
6. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / Т. Г. Бондарук. -К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство, 2013. – 529 с.
7. Кучабський О.Г. Розвиток системи місцевого оподаткування в Україні / Кучабський О.Г, Гончаренко М. В. [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/4/01.pdf>
8. Сошка Н.В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні / Н.В. Сошка

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.economy.nauka.com.ua/?operation=1&iid=783>

9. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. посіб.–К.: Центр
учбової літератури, 2010. — 488 с.